

Művészet és az esztétikum szerepe a gyermekek nevelésében

Az ember nevelhető, de ez közel sem sima építkezés – emelkedők, lejtők, platók tarkítják. A gyermekek – főleg a kisebbek – életében különösen kedvezményezett szerepet kell játszania a művészetnek. Később alakulhat másképp, de az élet elején a művészetek személyiségformáló ereje nem vitatéma.

Az esztétikum – leegyszerűsített fordításban a *szépet hordozó kö-zeg*ként ismeretes. Ennél persze jóval több, pontosan csak esztétikai kategóriákkal definiálható. A **szép** együtt él önellentétével, a **rúttal**, folyamatos kölcsönmozgásukban helyük időről időre, korról korrá módosulhat. „*Esztétikus*” - mint ilyen - tanult kategória, az antik és a mai szépségideál közel sem ugyanaz. Az állandó formálódás miatt, ami tegnap érvényes volt, mára már érvényét vesztheti. Ma is – mint régebben – az anyagok és technológiák, illetve az emberi tényező (alkotó és mecénás/vásárló) bonyolult koegzisztenciája dönti el, mi az aktuálisan esztétikus.... felületesen mondva „*szép*”.

Egyáltalán honnan tudható, hogy valami szép?

A primer érzékletek fontos szerepet játszanak ennek megítélésében. Hallom énekelni a madarakat és ezt többnyire kellemesnek találom. Vannak kivételek – a varjú, a holló – de többségük a fülnek kedves hangon szólal meg. Ha a cigányprímás madárhangon szólaltatja meg hangszerét – ki ne ismerné a Pacsirtát – önkéntelenül megszületik az összehasonlítás. Lehet alábecsülni egy ilyen teljesítményt, de itt van Rimszkij-Korszakov, Liszt, Leopold Mozart, Saint-Saëns és sok társa, akik virtuóz zenéket álmodtak meg - mindenféle hangszerekre - utánozni két- és négylábúakat, az akvárium hangulatfestéssel bezárólag. Orrommal érzem a rózsa illatát. Kellemes, jószagú...

Szememmel látom a szirmait – szép a színük. Összesimuló – vagy éppen kinyíló formák, a hajnali páracseppek emléke... Mások is szépnek tartották, így hallottam a szüleimtől, ilyesfélét olvastam róla költők verseiben is. Szépnek tartom és másoknak is ezt sugallom. Igyekszem a pillanatnyi érzéletek komplexitásában rejlő pozitívumokat összesíteni.

A természetben létezőt befogadó számára számtalan szubjektív, **elsődleges érzékelés** adja a muníciót a személyes – és a közös - szépségideál megalapozásához. Végül eljön kollektív megegyezés: a rózsá szép.

Ez már a maga tanulás, s a tanultak ereje, ideje – mikor kerül rá sor - hossza kulcskérdés.

A **tanulás** eredménye egyfajta kiműveltség, amelynek sajátja a **pozitív állapotváltozás**. Hasonlót tapasztalunk például a növények természetesen is. Törődünk velük, „műveljük”, s lám kifejlődnek. Valamit vagy valakit **művelni** - fejlődése érdekében gondozni - rokon tevékenységet jelent. „Meg**művelni** valami”-t azt jelenti, hogy tudjuk miből lesz, hogyan lehet azzá, s mit kell tennünk, hogy ez a lehető legeredményesebben történjen meg.

Így hát tanulás, műveltség, művészet, művelődés szegről-végről rokonok.

Művésszé válni azonban elkötelezett, konok tanulás (és persze **tehetség**) kérdése és eredménye. **Mesterien** vagy **művészi**en tevékenykedni aztán már csak fokozat kérdése, bár az első lépcsőt csaknem mindenki elsajátíthatja, aki ügyes. Minden képesség fejleszthető!

Művészt alkotni – tanultság, műveltség kérdése. Az, hogy mitől művészi és mitől giccs valami, arra a kérdésre az esztétika, a művészettörténet ad választ.

Az **igazi művészet** - a valóság, az elsődlegesen érzékelhető természet tükrözője - igyekszik megfelelni az esztétika összes törvényszerűségének. Ezért a **szép** és a **rút** között mindent megmutat - hisz azok a valóságos életben is együtt vannak.

Ezzel szöges ellentétben a giccs csak az egyik végletet mutatja fel. A már egyébként is sziruposra is önt egy kis mézet, hogy végső tobzódásában mindezt még gyémántmorzsaként csillogó, fahéjillatú kristálycukorral szórja meg... A „gagyi” veszélyes - manapság különösen -, amikor az

ipari technológiák az emberi képességeket meghaladva, tömegesen gyártják az „*olyan, mint az igazi*”-t.

A *szép*-et, az *esztétikus*-t, a *művészi*-t kellőképpen exponálva nem feledkezhetünk meg a művészet egyik különleges tulajdonságáról. A **művészet szárnya a szabadság**. Ez emeli el a mindennapok rögeitől, hogy abból a nézőpontból tanulsággal szolgáljon a mindennapok számára is. Ezt pedagógus nem feledheti el.

A következő, amit nem kerülhetünk ki: az **élmény**.

Megélni valamit annyit tesz: testben lélekben ott lenni.

Az élmény inkább az **érzékletek**, mint az értelem terepe. Az élményszerzés jellege szerint lehet

- spontán, vagy
- keresett, „szervezett” (pl. utazás, túléllőtábor, stb.).

Spontán élmények erősen kapcsolódnak a kíváncsisághoz. A kíváncsiság az embernél ugyanazt a szerepet tölti be, mint a számítógép billentyűzeténél az „*enter*”. Amit kíváncsiság kísér, bevésődik.

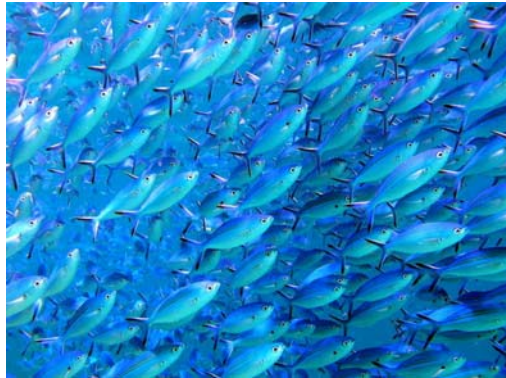
A „jó” tanulás = irányított élményszerzés.

Pedagógus, aki eredményes szeretne lenni, nap mint nap él vele. A spontán kíváncsiságot ekkor a **motiváció** helyettesíti (pedagógus felelőssége!).

Élmény és **vizuális képességek** alig elválaszthatók, mivel az ember az információk elsöprő többségét látás útján szerzi. A vizuális képességek nem születnek velünk, fejlesztésre várnak. A fejlesztés végül nem más, mint a látás bázisán létrejövő **képzetkincs** alkotó-befogadó működtetése. Legfontosabb feladat a felfigyelés, az irányított megfigyelés, amelynek, mint hosszadalmas folyamatnak eredménye egy „**képtár**”, ami nélkül a képi alapú emlékezet és az azon alapuló kreativitás nem működhet.

Fogjuk össze, amit **eddig** górcső alá vettünk, s azt „**látjuk**” ez javarészt statikus, kevésbé komplex.

Az esztétikum megragadására való képesség fejlesztésének hangsúlyos része a vizuális képességek fejlesztése. Ez nem más, mint

- az **arányérzék**,
- a kifinomult **színérzékelés**,

-
- a formaérzékenység, a **formaismeret**
 - a tériség, a **térérzet** s vele szoros összefüggésben a fény/árnyék tudatos észlelése
- területén való céltudatos forgolódás. Mindez azonban nem sokat ér
- az **ábrázolásra** való **hajlandóság** és külső **készítés** híján, ami természetesen
 - nem lehet sikeres **eszközismeret**, **anyagismeret** nélkül.
- Megoldás: élmény, csorbíthatatlan ottlét ... alkotás ...

Vizuális képességek fejlesztése kapu egy további síkra való átlépéshez. Itt kezdődhet meg a

- **képkombináció**n alapuló alkotóképesség alapozása. Ez az út vezet az
- **alkotó képzelet** fejlesztéséhez – amely sose látott dolgok világába visz.

Valahol el kell kezdődnie annak a személyes **fejlődésnek**, amely átvezet a **valóságos** életbe, ami az egyént egyebek mellett elviheti a későbbi **mesterségéhez**.

Napi politikai kérdés, hogy a hiányszakmák száma megtorpanás nélkül szaporodik. Csordultig vagyunk munkanélküli diplomásokkal. Életmű

riportok igazolják – a jelmeztervező/varró mester nélkül nem élhet meg színház, bábszínház. A magas képzőművészetben szinte talpalatnyi hely sincs, miközben szakmáját értő épületszobrász, ügyes kőfaragó, üvegmozaik készítő híján pompás kastélyok várnak az újjászületésre. Biztosítsuk hát az élményt, a csorbítatlan ottlét lehetőségét....és megszületnek a friss élményekre támaszkodó gyermekrajzok, virágról virágra repül a katicabogár, talán még bábszínház is lesz belőle.

Óriási a felnőtt világ felelőssége - egyensúlyt kell teremteni a szinte ellenőrizhetetlen spontán és a kontrollált, megszervezett ismeretszerzés között. A tudatos környezetesztétikai teremtő munka kulcskérdés, ahol a természetességnek kell vezető szerepet kapni.

Ha kivárjuk, a gyerekek „kiizzadják” a semmivel össze nem hasonlítható képi megnyilatkozásaikat : firkaikat, festményeiket, gyurmafiguráikat.

Ezért a vizuális képességek fejlesztésében, az esztétikai nevelésben a gyermekrajzoknál felismert „egyszerűsége” törekvéssel, az originalitást nem veszélyeztető, gyengéd orientációval képzelhető el a legigazibb siker. Ennek igazolására követ-

kezzen egy kics csoportos fiúcska rajza. Munka közben egyre inkább elragadta a hév, nagy mozdulatokkal rajzolt – láthatóan nagyon élvezte, hogy a színes ceruza nyomot hagy ... ki is szaladt itt-ott a lapról.

A kérdésre – mit rajzolsz? - azonnal rávágta: - Autót!

Élmény, csorbítatlan ottlét ... **alkotás**. A tevékeny ottlét **részvételre, munkára** nevel.

Emellett **szerényen és szépen, igényesen illusztrált** könyvből olvassunk mesét. Olyant, ahol csak a sok-sok betű után tűnik elő a kép. Ráadásul illusztráció és nem pillanatkép. Absztrakció és nem akció-mozzanat. Míg várjuk, hogy következzen a színesen tündöklő lap, a **képzelet** dolgozik. Halljuk a szöveget, halad a történet és a mesét hallgató képzeletében folyik a cselekmény. Semmit sem rágtak meg előre, senki termékeny képzeletét nem kaszálták le idegenek.

Vigyük őket - **idejében – bábszínházba**. Már az is fontos lépés, ha a gyerekek nézői (befogadói) a bábdarabnak. De ha „színészei” (alkotói) is az előadásnak, akkor jelentősen több a haszon. A térdéig érő pólós

kislány három és fél éves és most boldogan fogadja a tapsot ... ő volt a „vihar” (ismert effektus, bádoglemez lobogtatásával állítjuk elő). A többiek az egyszerű, apró bábokkal adták elő a vezető segítségével

értelmezett, ezért alaposan ismert rövid mesét – ami ekkor már irodalmi és színházi értelemben vett **dráma** volt. A dráma közel van, közel is visz az élethez- az **életből táplálkozik** és – ha jó – üzenetével, tanulságaival az élethez visz vissza.

A dráma **összművészet** – egyszerre használja sok művészeti ág hatáselemeit, párhuzamosan több érzékletre hat, több oldalról erősíti meg egyetlen tartalom üzenetét.

Miért a művészet? Miért az esztétikum?

Először is: a **művészet az erkölcs** vivőközege. A haza, a család szeretetét, a barátság fogalmát nem lehet - csak úgy hipp-hopp - beleplántálni az emberi fejekbe. Valahol minden mű a **jóság** és a **gonoszság** állandó harcáról szól, ahol is a **társak** fontosságát, a **közösség** szükségességét boncolgatja. Ezek azok a kérdések, amelyre **csak művészettel** lehet gyermekek számára könnyen megragadható választ adni.

Másodszor a **művészet és a szabadság közé egyenlőségjel tehető**. Bár a művészetnek is szigorú szabályai vannak, de azok korántsem annyira merevek, mint a természetnek, a fizikának és társainak törvényei. A művész keresztül kasul járhat a realitás és a fantázia határán, nem köti meg semmi. A tudós is elrugaszkodhat a járatlan útról, de bármi újat fedez fel, tudományos bizonyítékokkal kell szolgálnia.

Szabadnak lenni tehát nem más, mint több, járatlan utat is kipróbálni.

Az **innováció** nem más, mint új utakon haladás. Tudományos igényű innovációba kezdeni igényli a járatosságot az ismeretlenbe, az eddig csupán feltételezettbe, a fantázia világába, a jövőbe való elrugaszkodásban.

A művészettel, a művészet ölelésében nevelkedett ember ezt könnyebben, bátrabban teszi.

Művészet-szabadság-innováció-jövő így alkot olyan **gyűrűt**, amelynek aztán **spirálként** kell felfelé növekednie. Ebből a szemszögből az esztétikum, a művészet szerepe a gyerekek nevelésében kulcskérdés. Akkor kell beépülnie a személyiségbe, amikor **még korlátlanul alakíthatóak** vagyunk. Akinek „szokása”, hogy értékekkel találkozzék, hogy tanuljon, hogy a szép felé fordulva művelje magát, keresse - még a látszólag a kész láttán is – a művesebbet, a pontosabbat, az innovatívabbat, az nem lesz tunyává.

Megmaradásunk a tét, hogy képesek vagyunk – vagy sem – újdonságokkal előállni, javítani a már meglévőn, ami kevésbé hatékony, pazarló, stb. Megmaradásunk a tét, hogy a hét milliárdnyi emberiség tengerében a tizenmilliós magyarság él-e vagy feloldódik, mint **tinta a vízben**. És nem lesz öröm merengeni rajt, hogy **valaha szép színe volt**.